

КОМПОНЕНТЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У ВОЈВОДИНИ

Даница Баћановић¹, Д. Томић²

Сажетак: Ниво одрживости развоја АП Војводине посебно је условљен утицајем пољопривреде на укупан економски и друштвени развој и, изнад свега на квалитет животне средине. У раду је указано на неке од могућности коришћења богатог искуства, знања и потенцијала који постоје у Војводини у овој области у циљу подизања нивоа одрживости развоја. Посебно је указано на оне компоненте које пољопривреду могу сврстати у један од стубова одрживог развоја Војводине.

Негативан утицај пољопривреде на одрживост развоја Војводине

Циљеви који се постављају као предуслов за реализацију стратешких опредељења за кретање ка одрживом развоју првостепено се односе на посматрање повезаности позитивних и негативних промена у „стубовима“ одрживог развоја: економији, друштву и животној средини. Негативни утицаји различитих људских активности на животну средину, укључујући и експлоатацију ресурса, довели су до забрињавајућих последица чије је сагледавање указало на потребу промене свести у смислу очувања ресурса у оној мери у којој је могуће обезбедити несметан развој будућих генерација.

Посматрајући показатеље нивоа одрживости развоја Војводине може се закључити да је пољопривреда једна од најзначајних компоненти. Индикатори везани за област пољопривреде могу се посматрати у сваком од „стубова“ одрживог развоја појединачно чиме постају индикатори из области економије (учествује са високим проценатом у БДП АП Војводине), друштвеног развоја (стандард становништва, равномерни рурални развој) или квалитета животне средине.

¹ Др Даница Баћановић, професор, Висока школа струковних студија, Нови Сад

² Др Данило Томић, научни саветник, Регионална привредна комора, Нови Сад

Интензивирање пољопривредне производње, укрупњавање поседа и приватизација довели су наглог сиромашења сеоског становништва. Процењује се да је проценат становништва који живи испод границе сиромаштва у сеоским подручјима и до 50% већи у односу на просечан број сиромашних.¹ Оваква ситуација утиче на старење и одлив становништва из сеоских средина што умањује могућности одрживог руралног развоја.

Развој пољопривредне производње у условима у којима није довољно развијена еколошка свест, нити је адекватним ограничењима или усмеравањима регулисана заштита животне средине, може представљати озбиљан проблем.

Индикатори који указују на негативан утицај пољопривреде на квалитет животне средине првенствено се односе на показатеље квалитета земљишта, али и на квалитет ваздуха, а у Војводини посебно и на квалитет површинских и подземних вода.

Интензивна пољопривредна производња и употреба механизације уз низак проценат шумљености у Војводини и уништавање заштитних зелених појасева око сеоских насеља и путева довела је до угрожавања квалитета ваздуха високим садржајем суспендованих материја. Немарно спаљивање остатака ратарске производње на ораницама, не само да доприноси емисији угљендиоксида, већ и других загађујућих материја међу којима су и дугоживећи органски загађивачи као што су канцерогени диоксини и фурани. Утицај пољопривреде на воду као природан ресурс је двојак. Са једне стране пољопривреда је делатност која се у светским размерама сматра највећим потрошачем воде, а са друге стране су обновљиви водни ресурси изложени загађењима која потичу директно од пољопривредне производње или прехранбене индустрије. Велики Бачки канал је најзагађенији водоток у Европи.

Неадекватна употреба минералних ђубрива имала је негативан утицај на квалитет земљишта. Испитивањем квалитета земљишта установљен је незадовољавајуће низак или превише висок (у неким регионима чак и токсичан) садржај неких активних материја пореклом из минералних ђубрива. Посматрајући потрошњу минералних ђубрива као индикатор одрживог развоја може се уочити висок ниво повезаности кретања вредности овог индикатора у односу на индикаторе из области економије, тако да се без

¹ Стратегија одрживог развоја Републике Србије (Сл. гласник, бр 57/08)

довољно знања о последицама по животну средину, може очекивати даљи раст вредности овог индикатора.¹

Пољопривредна производња посматрана као компонента која би допринела подизању нивоа одрживости развоја стога мора постићи равнотежу између економске исплативости и еколошке прихватљивости и постати окосница руралног развоја.

Пољопривредна производња у Војводини је област у којој постоји највећи број квантитативно изражених економских циљева. У току 2001. године усвојен је Аграрни програм² који представља дугорочну оријентацију у вођењу аграрне политике, са пројектовањем будућег развоја на основу којег су претпостављене очекиване вредности неких од индикатора у области пољопривреде. Многи од пројектованих циљева остварени су у протеклом периоду, међутим, изостало је јасно усмеравање ка оним областима које могу допринети позитивном утицају пољопривреде на ниво одрживости развоја Војводине.

Допринос пољопривреде одрживом развоју Војводине

Обновљиви енергетски извори

Климатске промене као глобални еколошки проблем остављају последице и на пољопривредну производњу. Истовремено пољопривредна производња може значајно допринети решавању овог проблема кроз смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште и обезбеђивањем сировина за производњу био-енергије.

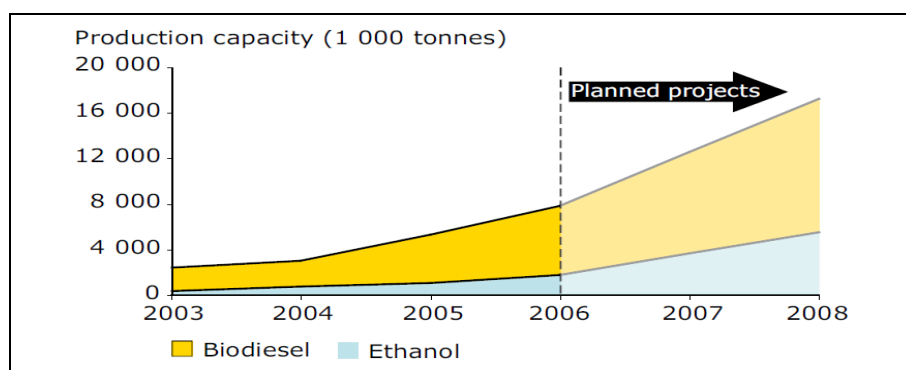
Степен коришћења обновљивих енергетских извора у Србији је веома низак и за сада се у највећој мери односи на хидроенергију. У Стратегији развоја енергетике Републике Србије наглашена је потреба повећања удела обновљивих енергетских извора, а биомаса је наведена као најзначајнији енергетски потенцијал.

Производња биодизела из уљане репице, соје и сунцокрета такође представља значајан потенцијал Војводине и допринос пољопривреде кретању ка одрживом развоју. Раст капацитета за производњу биодизела у Европској унији је био више од два пута у периоду од 2003. до 2006. године, а

¹ Баћановић, Д., Томић, Д. (2006) „Пољопривреда - компонента одрживости развоја Војводине“, ИЕП, Београд

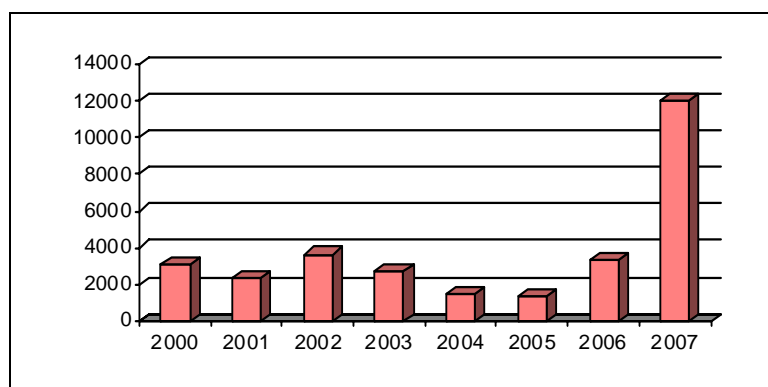
² *Аграрни програм* (2001) Извршно веће АП Војводине, Савет за развој села, пољопривреде и прехрамбене индустрије, Нови Сад

већ тада је планиран даљи раст од више од три пута (слика1) што је у великој мери и остварено.

Слика 1. Раст производње биодизела и биоетанола у ЕУ
Production increase for biodiesel and bioethanol (EU 15)¹

Површине засејане уљаном репицом у Војводини су знатно осциловале у протеклом периоду са приметним растом у току 2007. године (хистограм 1.). Пад површина забележен у току 2004.и 2005. године деловао је забрињавајуће са становишта искоришћавања одрживих потенцијала Војводине.

Хистограм 1. Површине засејане уљаном репицом

¹ Извор: European Environment Agency (EEA)

Достигнут ниво гајења уљане репице је још увек низак у односу на потенцијал Војводине. Површине које би се у кратком временском року могле користити за ову намену процењене су на 80.000 ха¹. Позитиван тренд уочава се код раста приноса уљане репице.

Употребом биодизела емисија CO₂ се смањује и до десет, угљоводоника до пет, а суспендованих честица до два пута. Поред овог, ефекти који би се могли постићи узгајањем и прерадом уљане репице су:

- Смањење количина комуналног отпада и омогућава искоришћеност секундарних сировина (рециклажа искоришћених јестивих уља и масти)
- Уштеда у потрошњи фосилних горива
- Смањење емисије загађујућих материја у ваздух
- Обезбеђивање сировина за месну индустрију, пчеларство и фармацевтску индустрију
- Остваривање извоза производа на бази уљане репице.

Производња и прерада уљане репице је део продукционог ланца који отвара могућност активирања широког агроиндустријског привредног циклуса.

Органска пољопривредна производња

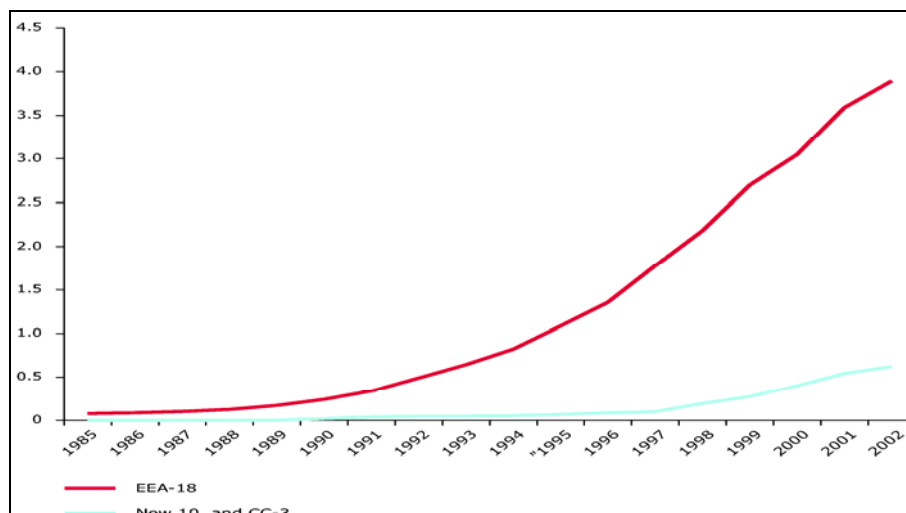
Органска пољопривредна производња представља веома важан правац одрживе пољопривредне производње, такође са утицајем на све три области одрживог развоја. Органска пољопривредна производња нема негативних утицаја на животну средину, омогућава нов вид ангажовања сеоског становништва (посебно жена), а производи лако налазе пут до потрошача.

На нивоу Европске уније се поклања значајна пажња органској пољопривредној производњи због чега се стално планира раст производње и повећање површина. Раст површина се у земљама ЕЕА18 (ЕУ15+) удвостручио у периоду од 1997. до 2002. године. (графикон 1.).

У новопримљеним чланицама Европске уније су овој производњи намењене процентуално мање површине, али је раст у периоду који је претходио придруживању или непосредно након придруживања знатан (графикон 1.).

¹ Предлог регионалног плана развоја АП Војводине (2003) Извршно веће АП Војводине, GTZ, Нови Сад

Графикон 1. Процент површина намењених органској производњи
Organic farming area (% of total agricultural area)¹

Органска пољопривредна производња заузима све значајније место и у пољопривредној производњи у Војводини. Без обзира на угроженост квалитета земљишта на појединим локацијама, генерално посматрано Војводина представља подручје са изузетним потенцијалом за производњу здравствено безбедне хране.

Прецизни подаци о површинама намењеним овом виду пољопривредне производње у Војводини нису расположиви, а процењује се да износе око 1% у односу на укупно пољопривредно земљиште. У знатном броју сеоских средина формирана су удружења које се, поред осталих делатности, све више баве и органском пољопривредном производњом и пласманом производа.

Уместо закључка

Остваривање циљева одрживог развоја Војводине није могуће без усмеравања пољопривредне производње ка већем степену одрживости уважавајући потребу за равномерним руралним развојем, смањивањем негативних утицаја на животну средину и покретањем оних видова производње који могу допринети решавању еколошких проблема.

¹ Извор: European Environment Agency (EEA)

Основни предуслови за одрживи рурални развој су свакако изградња и осавремењавање инфраструктуре у циљу пружања квалитетнијих услова за живот сеоског становништва, али и нови видови ангажовања становништва у одрживим правцима развоја пољопривреде.

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије наводи, између осталих, и следеће циљеве одрживог развоја пољопривреде:

- Усклађивање прописа и активности са законодавством и добром праксом ЕУ
- Подстицање инвестиција у смањење загађења из пољопривреде
- Повећање површина под органским и другим еколошки прихватљивим системима пољопривредне производње
- Подизање нивоа еколошке свести пољопривредних произвођача.

Литература

1. *Аграрни програм*, (2001), Извршно веће АП Војводине, Савет за развој села, пољопривреде и прехранбене индустрије, Нови Сад
2. Баћановић, Д., Томић, Д. (2006) „Пољопривреда - компонента одрживости развоја Војводине“, ЕнЕ06, Београд
3. Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије (Сл. гласник, бр 57/08)
4. *Предлог регионалног плана развоја АП Војводине* (2003) Извршно веће АП Војводине, GTZ, Нови Сад
5. ЕЕА, *Environmental themes, list of all indicators*, www.eea.eu.int

UDC: 504.05/.6(497.113)

COMPONENTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN VOJVODINA

Danica Baćanović¹ Ph.D., Danilo Tomić² Ph.D.

¹ High school professional studies, Novi Sad

² Regional Chamber of Commerce, Novi Sad

Abstract

Level of sustainability of the development of AP Vojvodina is under the influence of agriculture on the overall economic and social development and, above all on the quality of the environment. The paper points out some of the possibilities of rich experience, knowledge and potential that exist in Vojvodina in this area in order to raise the sustainability of development. Special attention has been paid to those components that agriculture can be classified into one of the pillars of sustainable development in Vojvodina.

Author's Address:

Dr Danica Baćanović
Visoka škola strukovnih studija
21000 Novi Sad